

Duisend dae op jou spoor.

Cas Vos. Pretoria: Hond. 2013. 109 pp.

ISBN: 978-1-874969-19-8.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v51i1.25>

Cas Vos se sewende digbundel, *Duisend dae op jou spoor*, bevat elemente van al daardie dinge wat reeds kenmerkend geword het van sy poësie: die geding met, en die oorgawe aan God en die goddelike, die verkenning van die klein aardse dinge (ook binne verband met die eerste), die seerheid van die dood, omgang met musiek en ander skrywers, veral ook die klassieke. En die liefde binne en rondom alles.

Die bundel bestaan uit 58 gedigte, waarvan een, “Tristan en Isolde”, oor 15 bladsye loop en ’n afdeling op sy eie uitmaak. Die res van die gedigte word verdeel in ses tematiese afdelings, van wisselende omvang, terwyl die gedigte self ook strek vanaf kwatryne tot die langerige vertalings van dele uit Homeros se *Die Odusseia*.

Die opdrag is “Vir Lida en my Engel”: Lida is vanuit die vroeëre bundels gemerk as die digterstem se eggenote en die Engel kry in hierdie bundel verskillende inhoude: die Muse, die gesant en beskermde vlerk van God en, laastens, die onsterflike geliefde in haar of sy baie gedaantes.

Die titel moet nie verstaan word as ’n letterlike tydsduur nie, hoewel presiese tydsduur in meer as een gedig in die bundel voorop kom staan; “op jou spoor”, weer, kan dui op die aktiewe en die passiewe agtervolgings-invalshoek sowel as in die betekenis van “in die spoor trap van iemand.” Die titel word in verskeie gedaantes in die loop van die bundel teruggevind en dien daarom as ’n bindmotief.

Met so ’n uiteensetting weet die leser dus reeds dat daar baie moontlikhede in die bundel opgesluit lê.

Reeds in die eerste afdeling, “My rower”, word die titel bygeroep in die gedig “Brief aan my rower”:

“Ek volg jou spoor ’n duisend dae,/ só skryf ek my rower agterna.” (14).

Op die eerste vlak is die drie gedigte hierdie reaksie op ’n inbraak, waartydens die spreker se skootrekenaar gesteel word. Reeds in die openingsgedig, heel gepas “Inval” (13), kom van die problematiese dinge in die bundel na vore.

Die spreker kan beswaarlik weet wat die inval voorafgaan en wat die rower se gedagtes en oorwegings is. Die slim woordspel word te opsigtelik (“geslepe voete” teenoor “sluipvoete”; “Al staan Montblanc penne orent”), van die ryme fasiel, en kom geënde kombinasies (“donker ure”) voor.

Maar terselfdertyd is daar die knap saambring van dinge wanneer die digter skryf: “Agter die slapende skerm dryf / gedigte in ’n virtuele ruimte. [...] Sonnette, elegieë, liefdesverse, odes / soek wanhopig na ontsnapkodes, / in sy hand is dood hulle voorland.”

Die sonnette en elegieë kom in die tweede gedig weer terug, wanneer die spreker ook die rower waarsku oor die musiek wat in die rekenaar versteek is, naas die gedigte. Hierdie gedig is in sekere opsig ook ’n programvers, want baie van die motiewe, verwysings en temas wat in die bundel gaan opduik, word hier heel subtiel ingevoer.

Ongelukkig is die aard van die gesprek met “my rower” te eenduidig, word die rower te negatief en aggressief voorgedra. So word die vanselfsprekende moontlikheid dat die leser en die rower een persona moet word, heeltemal uitgesluit. En dan mis die laaste gedig in die afdeling heeltemal ’n metaforiese betekenis.

Die tweede afdeling, “Woordvlug”, bevat 5 gedigte rondom die skryfproses, maar met die voorbehoud dat die eerste kwatryn die ontmagtiging van die Woord vooropstel. Op dieselfde wyse sal die poging om iets in woorde vas te vang [dus: ver-taal], verraad wees. Die gedigte lewer weinig nuuts op, hoewel die “Protes” rondom sensuur die

idiomatiese knap uitbuit: "die sondebok/word hok en haar geslaan." (25) "Verraad" (24) is 'n slordige gedig, maar bevat die pragtige slotkoeplet: "Die digter stuur die gedig / na die hart se uithoeke terug."

"Liefdesvlug" is die derde afdeling, bestaan uit ses enkel gedigte en een met vyf onderafdelings. Die gedigte in hierdie afdeling is waarskynlik die teleurstellendste in die bundel. Die seggings is selde vars en nuut, en beelde loop deurmekaar.

So byvoorbeeld maak die "Nag van die liefdesgloed" (34) (waarin die bundeltitel terugkeer) net nie suksesvol die oorgang tussen mistieke, musiese en liefdesvers nie. En dit terwyl al die moontlikhede aanwesig is.

"Aan die onsterflike geliefde" (tipografies verkeerd aangedui) is die verwerking in vyf los gedigte van 'n brief van Beethoven aan 'n onbekende. Die digter lig die omstandighede toe in aantekeninge agter in die bundel en probeer daarmee die gedigte inperk.

Maar juis omdat die naam van die geliefde onbekend is, word sy daardeur onsterflik: onbekend maak nie onbeminde nie, en die "geliefde" is eweneens dus nie dié bekende of 'n bekende geliefde nie. Die onderafdeling se motto, "My Engel, my alles, my ek", wys daarom ook op verskillende wyses waarop "ek" en "jy" in die bundel gelees kan word.

Afdeling IV, "Oogwink", bestaan uit 24 gedigte, van wisselende lengtes. Die titel kan verwys na kwatryne waarmee die leser met een oogopslag die vers omvat, of na die kortstondigheid van die lewe gemeet teenoor 'n ewigheid en onsterflikheid: "Mag die papier se stof / hier altyd lig op jou val" ("Epitaaf", 65).

Hier is gedigte oor Van Gogh en sy skilderye en besinnings oor die werking van God. Laasgenoemde word onder meer soos volg saamgevat in die slotkoeplet van 'n gedig ("n Naglied", 50) oor die verraad van Judas: "God laat sy duister wil deur hom geskied / om vryspraak aan 'n nageslag te bied."

Die predikantdigter in Cas Vos tree ook na vore in 'n gedig soos "Die werk van u hande", wat ongelukkig bederf word deur 'n tweede strofe wat te lank en eksplisiet is. Die gedig sou veel sterker gewees het met net hierdie mooi eerste strofe [ten spyte van die "lyk na"...]

Hoe lieflik is die werk van u hande,
die son se kop met lig gekroon,
die maan vaar soos 'n skip hemellangs,
sterre gooi flikkers vir al die geliefdes,
golwe lyk na gehekelde kant op die sand.
Die aarde en die volheid daarvan is Syne

gevolg deur die slotkoeplet:

Hoe 'n lieflike gemors maak ons sy hande-
werk.
Die aarde en die leegheid daarvan dra ons
merk.

Pyn en dood (ook God se handewerk) is in gedigte in die laaste deel van hierdie afdeling aanwesig. (Die stewige gedig oor "Mozart se spreek" is kennelik verkeerd geplaas ...) Nie een van dié gedigte het werklik bevredigend uit die verf gekom nie, maar almal het onderdeel wat die leser nie sommeer sal vergeet nie.

"Pyn" (57), byvoorbeeld, waarin die digter vra "Hoe skryf ek 'n gedig oor pyn" het 'n tweede strofe waarin die dokter soek na "pynflitse, / kyk of daar in 'n hartkamer / krake teen die mure kronkel." En: "Dalk sypel kool-suurgasryke bloed/ deur vate suutjies na niemandsland."

"Portrette", verkeerdelik aangedui as afdeling VI binne die bundel, het nege gedigte rondom mense, die lewendes en die dooies, wat nie altyd aan die sentimentaliteit ontkom nie, soms juis ook deur die keuse van die vormgewing.

Die mooi "ek breek granate behoedsaam / met verwondering oop, / my tong flikker oor die liefdesvrug, / vlugtig en kwesbaar in my mond" (71) werk nie binne die konteks van

die gedig “Ouma” nie; “ek was ma se skoot- / appel wat van room / en vars brood droom” raak weg binne die res van “Ma” (73).

“Onderhoud met ’n gestorwe ma”, waarmee hierdie afdeling sluit, is ’n vertaling van ’n gedeelte van Homeros se aangrypende *Die Odusseia*, daardie omvangryke bobaasvertelling in vers uit ons Griekse voortyd.

Die vertaling is boeiend en vlot, hoewel die digter dalk net iets meer kon gegee het van die agtergrond rondom Odusseus in die “Sleutels” agter in die bundel. Vir baie lesers sal dit dalk die eerste kennismaking wees met die werk.

Bo en behalwe die suksesvolle poging om die toonaard van die teks in Afrikaans vas te vang, herinner Vos met sy vertaling ons weer daaraan hoe temas blywend in die letterkunde herhaal word. Die vertaalde gedeelte lewer ook kommentaar oor die gesprekke met en oor die dooies wat dit in die bundel voorafgegaan het. En natuurlik roep die reise van Odusseus self weer *Duisend dae op jou spoor* terug.

Die gedeelte van *Die Odusseia* wat die digter hier gebruik, sluit verder goed aan by die voorlaaste afdeling van die bundel, “Tristan en Isolde”. Die wilde en woeste mag van die see speel ook hier ’n belangrike rol in die verhaal se verloop.

In sy “Sleutels” vertel die digter iets oor die agtergrond van hierdie ou, ou liedjie van haat en lus en liefde, wat operaliefhebbers ken deur die gelyknamige opera van Wagner. Die storie van die tragiese liefde van Tristan en Isolde is trouens net so ’n belangrike deel van ons literêre erfenis as Homeros se werk, hoewel die oorlewering daarvan nie so vasstaan soos by die Grieks nie.

Juis daarom is die keuse van die tegniese formaat wat die “vertaler” hier gebruik, vreemd. Ons brontekste rondom Tristan en Isolde is almal vertelling op rym, epies dus – soos trouens ook die geval is met *Die Odusseia*, hoewel die aard van die versmaat ingrypend verskil.

Vos kies die “maklike” opsie: hy vertaal in Afrikaans deur basies die “inhoud” van die verhaal weer te gee in ’n vrye vers en ontkom so aan die streng eise wat die rym aan hom sou stel. Daardeur gaan geweldig baie dinge verlore en daar is weinig kompensasie deur nuwe digterlike procédés in die teks wat ons hier teëkom.

In die oorvertelling probeer die digter ook die skyn van die oorspronklike behou deur ’n soort Afrikaans te gebruik wat daarby moet aansluit. Myns insiens werk dit egter nie, soos dadelik sal blyk uit die volgende gedeeltes (81) uit die opening:

In Parmenië, ’n domein in Brittanië,
bly Rivalin, ’n edel heer,
vaandeldraer van koninklike sjarme
en ridderlike trots.

[...]

Hy skroei van begeerte om in die hof-
houding van koning Marke diens te doen.

Die verhaal van Tristan en Isolde pas goed binne die bundelopset: die onsterflike liefde, duisend jaar op jou spoor, die Engel, muse en inspirasie. Maar deur die wyse waarop Vos sy vertaling en vertelling aanpak, word die verhaal nogal prosaïes en gaan die onafwendbaarheid en die tragiek verlore.

Die sewende en slotafdeling is “Tuiskoms”. Dit begin met die vertaling van Homeros se vertelling oor Odusseus se aankoms by sy huis en die wyse waarop die gode saamspeel dat die eerste nag waar Penelopeia en haar man weer saam is, verleng word.

Tuiskoms word egter ook in hierdie afdeling metafisies gelaai. “Vere waai vlugtig in die wind/ voor ek my sonpad kan vind”, lees ons in “Vere in die wind” (102); in “’n Engel in die vuur” (seker een van die swakste gedigte in die bundel en waar ’n verwoestende veldbrand in Christchurch in 2013 verwarrend saamloop met ’n brandtragedie daar in 1947) ruis die vlerke van ’n huilende engel tussen die liggame van mense wat doodgebrand het.

Die distigon-vers “’n Brief aan my Engel” betrek direk die titel van die bundel, maar konsentreer op die dieper wending waarin die muse en die onsterflike, onbekende beminde plek maak vir die goddelike begeleier. In die laaste strofe word dit dan duidelik dat die digproses self in die teken van hierdie beskerming staan.

Binne Christelike verband lees ons die laaste gedig, “Tuis van ’n ver land” teen die bekende agtergrond van die gelykenis van die verlore seun, wat in die gedig aan die woord is. Die vers groei vanuit ’n Bybelse milieu na eietydse Ecstasy, Skype, Google en YouTube waarmee die tydlose aard van die gelykenis opnuut ingeklee word.

In die slotstrofe word die tuiskoms ingeklee met verwysings na elemente wat ons in die afdeling “Portrette” leer ken het en wil die digter dus dat ons die verhaal ook teen daardie agtergrond moet lees. Die slotreël, “nou dra ek met trots sý naam”, vra natuurlik dat ons die verbintenis met en erkenning van God/Christus moet inlees.

Duisend dae op jou spoor is ’n goed gekomponeerde bundel wat deur kruisverwysings en herhalings ’n duidelike eenheid vorm. Deur die vertalings uit Homeros en die Tristan-teks(te) verruim Cas Vos die Afrikaanse poësie-wêreld en bevestig hy hoe letterkundes by mekaar aansluit in ’n spoor wat oor duisende jare loop.

Aan die ander kant is daar egter te min gedigte wat as poësie bly staan: ongemotiveerde rymsegmente (dis nie die verskynsel nie, maar die wyse waarop), formulerings wat te bekend is, stellings eerder as verbeelding, en te veel ritmiese storings binne die praat- of vrye vers waarvoor die digter kies.

Dalk moet die digter met meer huiwering omgaan met sy gedigte: sewe bundels in veertien jaar is besonder produktief, maar kan ook in die teken staan daarvan dat dinge net te maklik kom.

En terwyl ek geweldig dankbaar is dat

Tienie du Plessis se *Hond* weer begin blaf op die Afrikaanse uitgewerswerf, is die vraag of hierdie bundel by ’n ander gevestigde uitgewer kans sou gestaan het. Altans so, sonder deeglike redigering.

Daar is te veel dinge in *Duisend dae op jou spoor* wat afbreuk doen aan ’n goed gevestigde oeuvre, te min dinge wat ’n mens by die lees tot stilstand ruk. Maar vir iets soos die volgende kan jy tog baie vergewe:

Vroeg torring die dag se nate los
en sien ek die skepping se letsels:
Berge met boggelrûe,
bome met hangskouers.
Die wind se bors is vol slym (38)

Fanie Olivier
olivierf@mweb.co.za
Department of Dutch and
South African Studies
Adam Mickiewicz-universiteit
Poznań, Pole